

AIKO - MAIKO NAIKO

Kritika

Justizi bako indarra, indarkeri biurtzen da, uste ez arren.

Ahala, indarra, geure esku daukogunean, aztu egiten jaku orduan, indar ori besteen onerako erabilteko dala. Geure buru ta etekiñen alde darabilgu. Norbereren probetxurako.

Egoera ori ikusi-arazoteko da kritika. Zenbat eta indar geiagoren jabe izan bat, orrek ainbat eta geiago bear dau kritika, besteen iritzia ta ustea. Edozein gizarte-moduko legea da ori. Areago gizarte sozialetakoa. Berez, diktadura batek demokrazi batek baiño kritikaren bearrizan bi-ziagoa dauka. Baietz!

Indarrak indarra dakar atzetik. Indarkeriak indarkeria. Lege da. Orretara, menpekoen artean geiegikeriren bat gerta dedinean, nun arkitu bear jako egoera orreri sendabidea? Ez beintzat agintaritzta edo indarra areago gogortzean, sendotzean, bakarrik. Ez eta geienbat ortan. Ta bai kritika sakon ta serio bat ugaritzean. Ze, indarrak, atzera diñot, indarkerira dauko berezko joera.

Gaiñera, indarrak, agintaritzak, (inzen-tsuak be bai) itxutu egiten gaitu sarritan. Ta kritikak zer? Berez, besteen iritzia jakiteak eta onartzeak ez dau esan gura, beste barik konponduko direanik. Bai, ostera, konpontzeko bidean jarriak gara-la. Ikusiaz.

Indarkeriaren kontra, iritzia.

Prensaren eginkizunak

Asko dala, H. O. A. C.-ko aldizkarian, Prensak bete bear leukezan iru eginkizun irakurri nebazan:

Agintariari, erriak jakin daijala, komeni jakona, jakinarazo erriari.

Erriari, agintariek jakin daijala, komeni Agintari txarrari, erriak ez daijala jakin, komeni jakona, jakinerazo erriari.

Labur, esango geunke: alkarberbetea dedilla errege, goikoen ta bekoen artean.

Emile Gabel'en iritziz esanda, Prensaren gizartekiko eginkizuna, esan geinke, soziedade ori alkarrizketa-giroan mantentzea litzakela. Alkarrizketa giroan mantentzea, eta gizarte-bizitzan eskuartzeari, parte-artzeari, laguntzea.

Emile Gabel'en iritziz: eginkizun bi. Berba baten batu leitekezan eginkizunak, biak edo irurak. Berba ori: demokrazia.

Demokrazia

Demokraziaren kontra artikulo asko azurmamitu dira bolada ontan. Bearbada, oraiñarte ezagutu doguzan demokrazi-erak, neiko ustelak izan direlako. Ustelak, edo beintzat ustelkorrak.

Ta, egia esan, Oscar Wilde'ren eotzailleak diñona egia dan artean, ez da, ez, erreza izango demokrazi lortu bat eukitea. Zera diño Wilde'k: «Gerran, indar-tsuak egiten dabez aulak esklabu; eta aberatsak egiten dabez beartsuak esklabu, bake-denporan». Betiko tentaziño auspotua.

Nire ustez, oraiñarteko demokraziak uts sakona: demokrazi bat eratzean, egituretan, esturturetan, jarri doguzala begiak, eta ez pertsonetan. Pertsona da ardatz. Eta bai demokraziak, ta bai beste edozein sistemak pertsonaren konzientzi ta erresponsabilidadeeri barik, egiturari inportantzia emoten badeutso, galduta dago, oker doa. Alan da guztiz be, Churchill'ek diñona ez ete da, gaur be, egia?: «Demokrazia, gobernu-era txarra da. Eztagola oberik da kontua».

Dana dala, demokraziaren okerra pertsonetan dago. Beste gobernu-sistema askorena, barriz, pertsonetan eta sistemaren egituraren bertan, sustraian dauke ustela. Or pertsonak aldatu arren, gizartea ezin-go da zuzendu, egituraren bertan (obeto, sakonago: pentsamoldean) dauke-ta okerra orreek.

Beste gauza bat da erri bateri zer jakon komenigarrien.

Pertsona-demokrazia, dudarik ez, danori jaku onuragarri.

Pertsona-demokrazia da pertsona errespetazeko biderik bakarria.

Ezin dot ulertu. Zergaitik dagoz asko demokraziaren kontra? Demokrazi onen edo aren kontra egon leiteke, ori bai. Baiña, geiagoko barik, demokraziaren aurka?

Ez ete dagoz gero Wilde'ren, bake-denporako, pekatuan amilduta? Bere menpeko beartsuaren aberasteari, beti be, bildur deutso aberats zarrak.

j. m. torrealday

AU, ORI TA BESTEA

Lekeitiarrak takadak botaten famauak dirala Ondarru-n esaten da. Ta Erkiagak lekeitiar jator lez beretxua jaurti eban aureko baten zorioneko H dala-ta.

Arana Goiri-ren eragiña andia izan dala euskal idazliengan eta arek H ori erabilili baleu izki orren aurka dagozan askok ia ez ete eben erabiliko. (Buruz nabil eta ziur eztakit zer esan eban, baiña gitxi gora-bera olako zerbait).

Bai, alantxe da; Abando-ko maxuaren eragiña andia izan da gure artean. Bera ez izatera, ez zan onezkero asko idatziko euskeraz. Baiña eztakigu onetan be jarraituko ete geuntsan. Beintzat itsu-itsuan danean jarraitu izan dautsagunik iñok ez daijala uste izan. Españi-ko azkenengo guda arte Arana Goiri-ren ikastolakoak beste idazkera batzun artean «ogija» «mendija» ta abar idazten eben. Au da i eta beste bokal baten artean j sartzen eben. Neuk be bai. Gerora aots ori atarateko beste batzuk x erabilili izan dabe. Baiña batera edo bestera idatzi, bizkaieraz erabilten dan ots edo sonidua da.

J (edo x) orrek Bidasoa andiko h-k aiña indar dauko erriaren aotan; beraz azkenengo izki onek aiña errazoi dauko idaztean erabilteko.

Ala be bizkaitar idazle geienok baztartu egin doguz geure berbeta modua agertzen daben izki orreik.

Ta ostera kanpoko h ori sartu erañin nai dauskue.

Euskeraren batasunagaitik egin dabela ori? Geuk egin doguna bai bada batasunagaitik emondako oinkada, baiña beste ori ez.

Bakoitzak berea nagusi ikusi bear badau danen gaiñetik geuk be lenera jo be arko dogu.

Tamala izango litzake auxe.

* * *

TAR atzizkia aldi bat ezker abizenari lotzen asi giñan tar beruntz asi da euskal idazleen artean.

Baten, orain illa batzuk, kontu onetaz artu neban albista batek minduta, idazlan zolia egin neban. Ez eusten nai izan argitaratu modu aretako idazlanik.

Orain gai onetaz zerbait esaten ikusi dot TXISTULARI aldizkaria; ta baztartutako nire idazlan aretatik zitalkeriak alde batera lagata zerbait artu nai izan dot.

Orain arte len esan dodan lez danok ustetik onenagaz tar ori erabilili dogu. Baiña diñoenez oker gengoan ta txarto egiten genduan geure abizenaren ondoren tar ori ipintea.

Ta geienok besteak jotako soñuan dantzan egin bear izaten dogu ta jendea atzizki ori baztartzan asi da.

Baiña orren oker ete dago gero tar ori abizenari eskua emon da?

Ez da arrotza tar atzizkia euskeran. Erri euskeraz, ni bizkaitarra ondarrutarra, erri-tarra, (mariñela eztana Ondarru-n) ta beste tar batzuk be ba-naz. Ta Etxaburu-tarra be baietz esango neuke.

Ez nago ziur, baiña iñoiz olako esakerak entzun dodazala-ta nago: «Beitia-tarrak arraunlari onak dira», «Akarregi-tarrak langustero onak dira» ta abar.

Ta esaten ez badira be ondo jatorrak dirudie. Euskal kutsua galdu bako nire belarrietan gozoro sartzen dira.

Ostera antxiñako esakera dala-ta indartu nai daben beste esakera ori, Jose Mari Etxaburu-ko ta abar ezetara be ezin leiteke ontzat emon; ez joskeraz ta ez bere esan-naiez. Iñundik be ez naz ni Jose Mari Etxaburu-ko. Ba-dakit Etxaburu izeneko iru lau baserri ta torre bat ba-dagozana baiña eztot sartu oraindik ankazurrik eurentan.

Orreitako etxe baten edo bestean Jose Mari izenekoren bat egon leiteke, bear bada Apatamonasterio edo Sanchez de la Maza abizenekoa. Ala dalarik, axe, Apatamonasterio edo Sanchez de la Maza izango litzake Jose Mari Etxaburu-ko. Ni ez. Ni, Etxaburu baserriak nun dagozan jakin ez arren euretari batetik natorren au Etxaburu-tarra ez ete naz?

Niri deitzeko modu au baiño egokiagorik eztagola deritxat.

Santu Guztien egunean kanposantuko osterea eginda ondoren diñotana idatzita ikusi ebela illobi baten esaten gurean etorri ziran:

Artola-tarren illobia
Nok esan daike txarto dagoa?

Kamifiazpi